

ILMASTOKESTÄVÄ KYLÄ



Työkirja yhteisölliseen ilmastotyöhön

Julkaisija: Varsinais-Suomen Kylät ry

Julkaisun tuottamista on tukenut Leader Varsin Hyvä

Teksti: Tauno Linkoranta

Taitto: Päivi Leinonen

Kuvat: @maaseutuverkosto

Painotyö: Painotalo Painola



Esipuhe

Varsinais-Suomen Kylät ry aloitti vuoden 2022 lopulla Leader Varsin Hyvä ry:n rahoittaman hankkeen Ilmastokestävä kylä. Hankkeessa tavoitteena oli kannustaa Leader-alueen eli Turun seudun kyläyhteisöjä ja yhdistyksiä pohtimaan omaa rooliaan ilmastonmuutoksen edessä: mitä muutos oman kylän kannalta voi tarkoittaa, miten se otetaan huomioon omassa toiminnassa, miten kylä voi omalta osaltaan edistää vähähiilisyttä ja yhteiskunnallista kestävyttä; muutossopeutumista, turvallisuutta ja varautumista?

Ilmastokestävä kylä -hankkeessa oli tavoitteena luoda hankekylien (Maskun Lemu, Naantalin Röölä, Nousiaisten Valpperi ja Taivassalon Hakkenpää) kanssa keskusteluiden, työpajojen ja infotilaisuuksien avulla kylätoiminnan oma ilmasto-ohjelma, joka toisaalta pohtisi muutosta ilmiönä ja toisaalta listaisi ruohonjuuritason toimenpiteitä, jotka soveltuvat kyläyhteisöille Turun seudun maaseudulla.

Kyliä näkökulmat ilmastonmuutokseen olivat niin monimuotoisia, että hankkeessa päädyttiin tekemään askel askeleelta etenevän ilmasto-ohjelmatyökalun sijaan työkirja. Käy-

tännössä nimittäin havaittiin, että yhdistysten toiminnan kannalta on palkitsevampaa avata käytännön toimenpiteitä listoiksi, joita läpikäymällä ja rastittamalla monet yhdistysten jo teke-
mät toimet paljastuvat myös ilmastotyöksi.

Työkirja koostuu kolmesta listasta, joissa kysytään ensin laajempien toimenpidekokonaisuuksien alla, onko yhteisö tehnyt toimenpiteitä 1. Hillinnässä, 2. Sopeutumisessa ja 3. Varautumisessa. Kunkin listan jälkeen pyydetään kunkin osa-alueen toimista käytännön tarkennuksia. Ja koska todennäköistä on, että listat eivät kumminkaan ole kattavia, on lopuksi tilaa kertoa toimista, jotka olisi syytä myös lisätä ilmastotoimiksi.

Työkirja kannustaa myös tulevaisuustyöhön eli listoilla annetaan vaihtoehdoksi myös toimenpiteiden toteuttaminen tulevaisuudessa. Listaukset toimivat toivon mukaan myös vinkkilistoina toimista, jotka ilmaantuvat uusina ideoina yhdistysten repertuaariin.

Tauno Linkoranta
Varsinais-Suomen Kylät ry
Ilmastokestävä kylä -hanke





Johdanto

Ilmastomuutos koetaan vaikeasti käsiteltäväksi ilmiöksi, joka herättää epävarmuutta ja pelkoa. Sitä on myös hankala lähestyä, koska se etenee vähitellen ja vaikuttaa eri tavoin eri alueilla.

Ilmastotoimia pohditaan usein varsin suuressa mittakaavassa. Pienten yhteisöjen mahdollisuudet vaikuttaa laajempiin yhteiskunnallisiin tai ekologisiin muutoksiin ovatkin rajalliset. Ilmastomuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen on kuitenkin koko yhteiskuntaa koskettava haaste, jonka ratkaisuun tarvitaan kaikkia yhteiskunnan toimijoita – myös yhdistyksiä ja järjestöjä.

Kansalaisjärjestöt ovat perinteisesti olleet suomalaisessa yhteiskunnassa merkittäviä vaikuttajia, joiden toiminnan merkitys korostuu vaikeina aikoina. Monet hyvinvointivaltiomme toiminnot tai toimintatavat ovat syntyneet yhdistyksissä ja järjestöissä. Ympäristönsuojelun historiassakin kansalaistoiminnalla on ollut merkittävä rooli.

Kansalaistoiminta, yhdistykset ja kylät tarjoavat mainion alustan ilmastokestäville toimille ja kokeiluille. Asukkaat ja toimijat pääsevät konkreettisella tavalla mukaan ilmastomuutoksen vastaiseen työhön ja pohtimaan myös sopeutumista siihen sekä sitä, minkälaiisiin tulevaisuuden haasteisiin pitää varautua. Samalla he pääsevät vaikuttamaan itseään, elinympäristöään ja palvelujaan koskevaan suunnitteluun ja tekemiseen.

Paikallinen hyvä ilmastoteko ei välttämättä tuo suuria päästövähennyksiä, mutta se saa kyläläiset ajattelemaan asiaa ja kenties muuttamaan omaa käyttäytymistään ilmastoviisaa-

seen suuntaan. Kukanniityn perustaminen tai hyönteishotellien rakentaminen antaa varmasti ajattelemisen aihetta. Kokeilun vaikutukset ovat erityisen vaikuttavia, jos tulokset näkyvät myös omassa kukkarossa säästettyinä euroina.

Ilmastoteoilla ja kestäväen kehityksen kokeiluilla on monenlaisia positiivisia yhteisöllisiä ja sosiaalisia vaikutuksia. Ilmastoteot voivat olla myös sopiva väylä ohjata ilmastotietoista nuorta väkeä mukaan yhdistystoimintaan, konkreettisiin tekoihin. Joka tapauksessa ilmastotoiminta tuo yleensä uutta sisältöä yhdistyksen toimintaan. Yhdistysten perusideana on yleensä tehdä jotain, jolla on merkitystä.

Yhdessä mietitty tulevaisuuskuva auttaa myös varautumaan sää- ja ilmastoriskien aiheuttamiin vaikutuksiin. Varautumisen ja sopeutumisen päätavoitteena on vähentää kielteisille vaikutuksille altistumista ja haavoittuvuutta, mutta myös hyötyä ilmastomuutoksen tuomista mahdollisuuksista eri keinoin.

Helteiden käänköpuoli on, että kylätalon ylläpitokuluja saadaan alemmaksi aurinkopaneeleilla. Huoltovarmuusongelmiin varautuminen edistää kenties uutta kurssitoimintaa: kotitarveviljely, biohiiletys ja kompostointi. Lähiliikuntaan ja -matkailuun kannustaminen ja yhdistyksen välineiden vuokraus voi toimia myös varainhankintana.

Ilmastoviisalle toiminnalle ja ennen kaikkea konkreettisille teoille on siis tilausta. Kylillä on hyvä mahdollisuus omalta osaltaan toimia ilmastotyön edelläkävijöinä, saada sitä kautta uutta virtaa ja positiivista julkisuutta. Aktiivisuus on vetovoimatekijä myös uusien yhteistyötahojen ja rahoittajien näkökulmasta.



Hillintä, sopeutuminen, varautuminen

Tämän työkirjan tarkoitus on avata sitä, mitä ilmastotyö on ja ennen muuta maaseudun kansalaistoiminnan, yhdistysten ja järjestöjen näkökulmasta. Monen toiminta on jo valmiiksi ilmastotyötä ja kestävää kehitystä parhaimmillaan – toimia vain ei ole tarkasteltu siitä näkökulmasta.

Työkirja on tarkoitettu lähinnä maaseudun paikallisille kehittäjille, kyläyhdistyksille ja vastaaville toimijoille. Työkirjassa sanoitetaan ilmastotyön tavoitteita ja annetaan konkreettisia vinkkejä ilmastonmuutoksen hillintään, siihen sopeutumiseen sekä varautumiseen. Varautumisen painopiste on erilaisiin poikkeusoloihin valmistautumisessa.

Ilmastotyön osa-alueet menevät monesti päällekkäin, samoin raja kestävä kehityksen ja ilmastotyön välillä on häilyvä. Tärkeintä on kumminkin toiminta ja työkirjassa on pyritty tarjoamaan väline, jolla helpolla tavalla voidaan tarkastella yhdistyksen jo olemassa olevaa toimintaa sekä opastaa tulevaisuuden haasteiden kohtaamiseen. Toisaalta se on toivon mukaan myös vinkkilista, mihin kaikkien yhdistys voi tarttua.



Välittäjäorganisaatio, tulevaisuustyön tekijä, ilmastotoimija

Yhdistysten ja järjestöjen ilmatoroola voidaan tarkastella myös muuten kuin vain käytännön ilmastotoimien kautta. Yhdistyksellä voi olla merkittävä rooli uusien ajatusten välittäjänä, edunvalvojana tai keskustelun käynnistäjänä. Ilmastonmuutoksessa voi olla myös mahdollisuus uusiin avauksiin toiminnassa eli aina kyse ei ole pelkästään negatiivisesta ilmiöstä.

Työkirjan taulukoiden toivotaan opastavan myös yhdistyksen oman toiminnan kriittiseen tarkasteluun; osaan toimista on syytä tarttua, mutta yksi yhdistys ei voi parantaa koko maailmaa eli jotkin toimet eivät vain koske meidän yhdistystämme. Yksikään yhdistys tai järjestö ei voi käydä läpi seuraavia listoja ja rastiä 50 kohtaa ”tehdään jo”.

Taulukoista ensimmäinen kertoo aina aihepiiriin sopivista toimista eli hillinnästä, sopeutumisesta ja varautumisesta. Sen läpikäymisessä riittää pelkkä rasti tai muu vastaava merkintä. Toisessa taulukossa kysytään selvennykset toimiin, jotka ensimmäisessä listassa on rastitettu.

Toimenpiteitä ilmastonmuutoksen HILLITSEMISEKSI

	Tehdään jo	Otetaan pohdintaan vuoden kuluessa	Toteutetaan kolmen vuoden kuluessa	Jätetään myöhem- mäksi	Ei koske meitä
Tavaroiden elinkaaren pidentäminen, tuunaus, korjaus, huolto					
Jätteen määrän vähentäminen tapahtumissa ja toiminnassa.					
Tavaroiden ja välineiden lainaus, vuokraus, yhteiskäyttö...					
Tilojen yhteiskäyttö; harrastustilat, saunat, liikuntapaikat...					
Kimppakyydit esimerkiksi harrastuksiin					
Kasvisruoan ja/tai lähiruoan lisääminen tapahtumissa, kokouksissa...					
Kestävän liikkumisen edistäminen; pyöräily, julkinen liikenne ym.					
Lähiliikunnan edistäminen; tehdään reittejä, polkuja...					
Yhdistystilojen energiaratkaisut; aurinkopaneelit, maalämpö, ilmalämpöpumppu...					
Kulutuksen minimointi; sähkönkulutuksen seuranta, lämpötilojen säätö, LED-lamput, veden kulutus					
Lämpöhukan ehkäisy, rakenteiden tiiveys...					
Rakennusten kunnostaminen, uusiokäyttö, tehokas hyödyntäminen					
Puiden ja muiden kasvien istutus ja kasvatus (hiilensidonta)					
Luonnon monimuotoisuuden edistäminen; kukkapellot, hyönteishotellit, linnunpöntöt...					
Vieraslajien hävittäminen luonnosta					
Maaperän hoito ja/tai kunnostus					

Toimenpiteitä ilmastonmuutokseen SOPEUTUMISEKSI

	Tehdään jo	Otetaan poh- dintaan vuoden kuluessa	Toteu- tetaan kolmen vuoden kuluessa	Jätetään myöhem- mäksi	Ei koske meitä
Uusiutuvien, kierrätettyjen, käytettyjen materiaalien käyttö omassa toiminnassa, kirppikset, lainaamot. Metallinkeräys, yhteinen jätepiste, komposti.					
Digitaalisten valmiuksien lisääminen, digialustat ym.					
Resurssien tehokas yhteiskäyttö; yhteinen työntekijä, työvälineet ym. Useita palveluja ja palveluntuottajia samoissa tiloissa.					
Luontokokemusten ja luonnossa liikkumisen tarjoaminen ja tuotteistus.					
Yhteishankintojen edistäminen, esimerkiksi aurinkopaneelit					
Terveysnäkökulman huomioiminen yhteisissä tiloissa; ilmastointi, sydäniskuri ym.					
Naapuriavun tarjoaminen, naapuriapuringit.					
Tietotaidon ja infon jakaminen, keskustelun aktivointi.					
Kansalaistoiminnan ja vapaaehtoistyön aktivointi ja edistäminen					
Osallisuuden edistäminen, edunvalvonta ilmastoasioissa.					
Yhteistyö ja kumppanuudet; muut yhdistykset, kunta, yritykset...					
Paikallisen kulttuurin (tapahtumat, teatteri ym.) tukeminen.					
Kulttuuriympäristöstä (rakennukset, maisema ym.) huolehtiminen.					
Kulttuuriperinnöstä (kädentaidot, historia, tavat, ruoka ym.) huolehtiminen.					
Yhteistyö yli sukupolvien ja kulttuurierojen. Nuorten työllistäminen, harjoittelupaikat.					
Lähimatkailun edistäminen; reitit ja polut, airbnb ja muu majoitus, saunat, tapahtumat, kulttuuri ym.					
Turvallisuuteen panostaminen; varautuminen, ensiaputaidot, yhteisten tilojen turvavälineistö ym.					
Huoltovarmuus; yhteisviljelypalstat, aggregaatti, puulämmitteiden yhteisötila ym.					

Toimenpiteitä ilmastonmuutokseen VARAUTUMISEKSI

	Tehdään jo	Otetaan poh- dintaan vuoden kuluessa	Toteu- tetaan kolmen vuoden kuluessa	Jätetään myöhem- mäksi	Ei koske meitä
Perustetaan yhteisviljelypalstoja kotitarveviljelyn ja huoltovarmuuden edistämiseksi.					
Hankitaan aggregaatti ja vara-akkuja yhteisötiloihin, pidetään mahdollinen puulämmitys kunnossa pidempien sähkökatkojen varalta.					
Varaudutaan myrskyihin varmistamalla yhteisötilan kunto (mm. katto) ja hankkimalla raivauskalustoa (moottorisaha ym.). Tarkistetaan vakuutukset.					
Huolehditaan yhteisöllisen tilan ja pihan kyvystä kestää rankkasateita ja tulvia; katon kunto, vesikourut, sokkelit, ojat, salaojat, tierummut ym. Pumpun hankinta. Ei arvo-omaisuutta kellariin.					
Huolellinen ja varovainen tulen käsittely. Hankitaan yhteisölliseen tilaan palosammutuskalustoa. Varaudutaan yhteisöllisen tilan hyödyntämiseen mahdollisessa metsäpalotilanteessa; huoltokeskuksena ja/tai evakuointitilana.					
Helteiden vallitessa vältetään raskaita talkoita, huolehditaan yhteisöllisten tilojen ilmastoinnista ja tuuletuksesta esim. ilmalämpöpumpulla ja sälekaihtimilla. Varjostavat istutukset.					
Vesihuollon häiriöt ja kuivuus; sadevesien talteenotto, mahdollisen kaivon kunnossapito, yhteisöllisten tilojen kotivara, vedenjakelussa avustaminen ym.					
Yhteisöllisen tilan liukkauden torjunta hiekoittamalla, suolaamalla tai karhentamalla.					
Lumimyräköihin varautuminen aurausviittojen ennakoivalla asennuksella, pihojen aurauksesta sopimalla. Yhteisöllisen tilan lumenpoistovälineistö.					
Kotivara 72h tarpeisto yhteisölliseen tilaan.					
Turvallisuussuunnitelma poikkeustilan tai kriisin varalta yhteistyössä palo- ja pelastustoimen, kunnan ja muiden yhdistysten kanssa.					
Veden hygieenisen laadun heikkenemiseen ja/tai sinilevän lisääntymiseen varautuminen; veden laadun tarkkailu ja ilmoitukset viranomaisille. Yhteinen infopiste kriisitilanteita/poikkeusoloja varten.					
Yhteisöllinen porakaivo ja/tai maakellari.					

MUITA mahdollisia ilmastotoimia, joita ei ole aiemmin listattuna.	Tehdään jo, miten?	Toteutetaan kolmen vuoden sisällä, miten?

Lopuksi:

Kestävän toiminnan vinkkilista



1. Tehdään yhdessä

Yhteisöllisyys vahvistaa kaikkia ilmastotoimien ja kestävän kehityksen ulottuvuuksia. Yhdessä tekeminen, osallistuminen ja paikallisiin asioihin vaikuttaminen edistävät vastuullisuutta omasta elinympäristöstä ja sen ihmisistä. Yhteisöllisyys, joka antaa tilaa ihmisten yksilöllisyydelle ja moniarvoisuudelle, parantaa kylän turvallisuutta ja tekee siitä viihtyisän ja elinvoimaisen. Yhdistystoiminta ylipäätään on merkityksellistä ja lisää hyvinvointia.

2. Ilmastotoimien pitää olla luontevaa

Miten ilmastotyö sopii yhdistyksen toimintaideaan, missä olette jo hyviä tai millainen tekeminen tuottaa teille iloa? On tärkeää, että valitaan sellaisen toimintamuoto, joka innostaa jo valmiiksi: se auttaa jaksamaan. Joillekin sopii edunvalvonta ja vaikuttaminen, toisille konkreettinen toiminta ns. kädet savessa. Kaikille taidoille on käyttöä. Tehkää omista hyvistä ilmastotoimista ja kestävästä valinnoista iso numero ja kannustakaa muita!

3. Ilmastoahdistuksesta tekemiseen

Ilmastonmuutoksen aiheuttamien uhkien vuoksi keskustelu siitä voi aiheuttaa ahdistusta ja negatiivisuutta. Ilmastoiminnan pitää olla positiivista, se voi olla jopa hauskaa, ja ratkaisukeskeisyys voi herättää toivon tunteen. Tällainen ilmastotyö on todennäköisimmin tehokasta ja se kannustaa toimimaan.

Oleennaista on auttaa ihmisiä tunnistamaan ilmastotekoja, joita he jo nyt tekevät, kertoa tarinoita erilaisista ihmisistä, ryhmistä ja yrityksistä, jotka ovat onnistuneet ilmastoteoissa, osoittaa luottamusta ihmisten kyvykkyyteen ja korostaa ilmastotekojen moninaisia hyötyjä itselle sekä muille uhrautumispuheen sijasta.

4. Yksi yhdistys ei ilmastonmuutosta estä

Muutos ei ole pelkästään sinun tai yhdistyksesi harteilla. Mitä enemmän ihmisiä on ilmastotoimia tekemässä, sitä parempi. On laskettu, että yhteiskunnalliseen muutokseen tarvitaan vain 3,5 prosenttia väestöstä. Suomalaisista se tarkoittaisi alle 200 000 ihmistä. Suhteellisuudentaju kunniaan.



LEADER

Varsin Hyvä



**Varsinais-Suomen Kylät
Egentliga Finlands Byar**